

**JANÁČKOVA AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ
V BRNĚ**

Divadelní fakulta

Výchovná dramatika pro Neslyšící

**Rytmická cvičení pro rozvoj citění a zažití
rytmu ve skupině neslyšících dětí**

Bakalářská práce

Autor práce: Gabriela Švehlová

Vedoucí práce: Mgr. Hana Halberstadt

Oponent práce: prof. Mgr. Zoja Mikotová

Brno 2012

Bibliografický záznam

ŠVEHLOVÁ, Gabriela. *Rytmická cvičení pro rozvoj citění a zažití rytmu ve skupině neslyšících dětí [Rhythmic training for sensitivity development and to feel the rhythm for groups of hearing-impaired children]*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Divadelní fakulta, Výchovná dramatika neslyšících, 2013. xx s.[*]
Vedoucí bakalářské práce Mgr. Hana Halberstadt.

Anotace

Bakalářská práce „Rytmická cvičení pro rozvoj citění a zažití rytmu ve skupině neslyšících dětí“ si klade za cíl zabývat se rytmem a jeho aplikací na konkrétní skupinu neslyšících dětí a žáků druhého stupně základních škol. Její ambicí je zkoumat význam rytmu, pěstování jeho citění u této konkrétní skupiny neslyšících a reflektovat propojení teoretických znalostí s praktickým použitím konkrétních cvičení

Annotation

Bachelor thesis „Rhythmic training for sensitivity development and to feel the rhythm for groups of hearing-impaired children“ this work was conceived with the objective of exploring the use of rhythm and its application to a specific group of hearing-impaired children, older students at the elementary school. Its goal is to research the significance of rhythm and nurturing a feeling for it in this specific hearing-impaired group, and to look back on the connection between theoretical knowledge and the practical use of this specific training.

Klíčová slova

rytmus, historie, člověk se sluchovým postižením, neslyšící, dramatická výchova, rytmická cvičení, pohyb

Keywords

rhythm, history, hearing-impaired person, deaf, education through drama, rhythmic training, movement

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Brně, dne 2.9. 2013

Gabriela Švehlová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce paní Mgr. Haně Halberstadt, za vedení mé bakalářské práce a poskytování cenných informací a rad.

Obsah

Předmluva.....	10
Úvod.....	11
1. Informace ze světa neslyšících.....	12
1.1.1 Helena Kellerová.....	12
1.1.2 Anne Mansfield Sullivanová (1866 – 1936).....	13
1.1.3 Mobi Urbanová (28.7. 1914 - 22.1. 1988).....	13
1.2 Významní pedagogové v historii neslyšících.....	17
1.3 Stručná historie vzdělávání neslyšících	18
1.4 Dramatická výchova jako vzdělávací prostředek.....	19
1.5 Dramatická výchova jako vzdělávací prostředek u neslyšících dětí	20
2. Rytmus.....	21
2.1. Rytmus.....	21
2.2. Význam rytmu v životě člověka.....	23
2.3. Užití rytmu v historii.....	24
2.4. Význam rytmu v životě neslyšícího člověka.....	24
3. Rytmičká cvičení.....	25
3.1. Cvičení pro cítění metra.....	25
3.2. Rytmičká cvičení vybraná jako vhodná pro práci s neslyšícími.....	25
3.3. Pohybová cvičení vhodná pro vizualizaci daného rytmu.....	25
4. Práce s rytmem a jeho tvorba.....	26
4.1. Plán workshopu.....	26
4.1.1. Chůze ve vlastním metru.....	26
4.1.2. Dirigent.....	27
4.1.3. Udržení společného metra s míčkem.....	27
4.1.4. Koláč z papíru.....	27
4.1.5. Základní notové délky.....	27
4.1.6. Stopky.....	28
4.1.7. Zvířecí závod.....	28
4.1.8. Vytleskávání jednotlivých délek.....	28
4.1.9. Skládání vlastních rytmů.....	28
4.1.10. Skládání vlastních rytmů za pomoci nástrojů.....	29
Závěr.....	30
Použité informační zdroje.....	32

Seznam ilustrací.....	32
-----------------------	----

Předmluva

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila rytmická cvičení pro rozvoj citění a zažití rytmu ve skupině neslyšících dětí. Toto téma jsem si zvolila z důvodu mého blízkého vztahu k rytmu, pohybu a vyjádření pohybem. Zaměření se na neslyšící děti jsem si zvolila již v době nastoupení na ateliér Výchovné dramatiky pro Neslyšící. Dalším z důvodů výběru tohoto oboru byl můj zájem o znakový jazyk a vyjádření slov manuálně, tedy převážně pohybem rukou.

Bylo pro mě velmi zajímavé setkat se na vysoké škole s předměty, ve kterých se věnujeme úkonům, které byly často nějakým způsobem propojeny s rytmem, a to i přes tu skutečnost, že se naše práce převážně zaměřuje na neslyšící jedince. V dnešní době je spousta lidí, kteří nejsou blíže seznámeni s problematikou Neslyšících. V případě, že jim položíme otázku, co je napadne, když se řekne rytmus, nám většina odpoví slovem hudba. Co ale v případě, když hudbu neslyšíme?

Mým záměrem je poukázat na možnost práce s rytmem ve skupině neslyšících dětí a jejich následným využití v dramatické výchově.

Rytmus přináší radost z pohybu, hledání energie či klidu v různých rytmech. Velmi často se jedná i o kolektivní spolupráci.

Na závěr práce s těmito dětmi jsem poukázala na možnost věnovat se s neslyšícími dětmi i hudebním nástrojům.

Rytmus nás obklopuje často ve větší míře, než si sami uvědomujeme, a to i přes jeho význam v našem životě. Jeden z důkazů významu rytmu v našem životě je například srdeční tep, frekvence dechu či střídání ročních období v pravidelném rytmu. Je proto přínosné se rytmu věnovat a rozvíjet jej.

Úvod

V mé práci poukazuji na historii Neslyšících, kteří byli významným způsobem zapojeni do vývoje vzdělávání neslyšících. Na této historii je ukázáno, že v případě, že má člověk zájem a pílí, může objevovat nové metody vzdělávání či rozvoje neslyšících jedinců. Je proto důležité znalosti, které máme, využívat, zkoušet v praxi a věnovat pozornost všemu, co nám praxe přinese a z čeho můžeme čerpat nové informace a poznatky.

V mé práci jsem také rozepsala o informacích, které máme v oblasti rytmu a tance. Tyto informace považuji za důležité pro význam základních znalostí a pro inspiraci práce s rytmem.

V praktické části jsem se zaměřila na rytmická cvičení pro rozvoj citění rytmu a metra. Využitím jednotlivých úkolů a her jsem chtěla přiblížit neslyšícím dětem prožitek z rytmu, různá vyjádření rytmu pohybem a chtěla jsem ukázat některé z možností, které neslyšící jedinci v oblasti rytmu mají.

Mým cílem je odstranit bariéru mezi hudbou a sluchovým postižením. Děti by si měli vyzkoušet, co jim rytmus nabízí i bez nutnosti sluchových podnětů. Poznání, že rytmus mohou znázornit různými způsoby a že jej mohou najít i ve vizuální podobě. Vizuální podobu rytmu nalezneme například v pohybu či na předmětech (např.: rytmus špruší na žebříku). Převážně jsem se zaměřila na znázornění pohybem pro prožitek z daného úkolu.

1. Informace ze světa neslyšících

V této kapitole uvádím některé ze základních informací vybraných z historie Neslyšících. Považuji je za velmi významné a měl by o nich mít povědomí každý, kdo pracuje s neslyšícími, anebo má zájem s nimi začít pracovat.

1.1 Vybrané kapitoly z historie Neslyšících

Zde se nezmiňuji o událostech, které se nejvíce podepsaly na historii Neslyšících, nýbrž na životní příběhy, které mě osobně zaujaly nejvíce. Jde o příběhy tří žen, které byly výraznými osobnostmi v této historii. V dnešní době se v pedagogické profesi pohybují převážně ženy, proto jsem těchto pár řádků věnovala ženám, které mohou být inspirací nejen jim. Jako první mě zaujal příběh Heleny Kellerové, jejíž vzdělávání a výchova byly značně komplikované pro její hluchoslepotu. Další příběh patří její učitelce Anne M. Sullivan. Její oddanost výchově a její úspěšnost byla obdivuhodná. Nakonec jsem se zaměřila na příběh Mobi Urbanové, které patří obdiv za to, že velkou součástí jejího života byl tanec a rytmus, a to i přes její sluchovou vadu.

1.1.1 Helena Kellerová

Narozena v USA, žila na přelomu 19. a 20. století. Ztráta sluchu a zraku po mozkové chorobě (první slova začala užívat v prvním půlroce svého života a těsně před ztrátou sluchu vyslovovala jednoduché věty). Rodiče s ní z počátku nedělali vůbec nic, ona však od 4 let trpěla záchvaty zuřivosti z naprosté izolace. Rodiče dostali radu, aby nedávali Helenu do ústavu, ale aby raději z ústavu sehnali dobrého učitele. To se jim podařilo a získali mladou 21. letou Anne Mansfield.

Anne učila Helenu pomocí dotekové prstové abecedy (Lormova abeceda) vyťukávané do dlaně. Tato metoda by ovšem nemusela zabrat, kdyby Helena nebyla ohluchlá (již trochu mluvila, když ohluchla).

Helena byla vysoce inteligentní, velice rychle se naučila Braillovu písmu a psát latinkou do vodící mřížky. Již v roce 1887 napsala svůj první dopis. V 8 letech se začala učit francouzsky, německy, řecky a latinsky. V 10 letech již její slovní zásoba

přesahovala její nepostižené vrstevníky. S ostatními se však domlouvala pouze prostřednictvím prstové abecedy. V roce 1890 začala dostávat logopedické lekce, ovšem i přes veškeré její úsilí její řeč nikdy příliš srozumitelná nebyla. Dokázala se však naučit odhmatávání vyslovovaných slov ze rtů mluvícího.

V roce 1896 nastupuje do Cambridge school for Young Ladies zde maturuje. 1900 nastupuje na Radcliffe College Harvardské univerzity, kde získává bakalářský titul.

Napsala 11 knih v Braillově písmu. Přednášela ve všech státech USA. Procestovala celou Evropu. Napsala scénář a natočila film. Dělala konferenciérku v divadle komedie. Získala řadu čestných doktorátů a dalších poct a uznání. Umírá v plné duševní svěžesti.

Je třeba zdůraznit, že její rodiče byli poměrně zámožní a mohli si dovolit platit soukromou učitelku a veškeré další vzdělání. Otec navíc její úspěchy dokázal zveřejnit, a proto byla známá po celých Spojených státech.

Nedílnou součástí jejího úspěchu je také její inteligence a doba, ve které ohluchla a oslepla. Dříve by byla zavřena do ústavu a žila by jako „vegetující zelenina“.

1.11.1.2 Anne Mansfield Sullivanová (1866 – 1936)

Měla těžké dětství, v 10 letech osiřela a i se svým bratrem byla poslána do chudobince. Zde spali na studené zemi v márnici a její bratr brzy zemřel. Ona sama téměř oslepla a byla poslána do ústavu pro slepce. Tady dostala možnost vyučovat Helenu.

Anne doslova obětovala svůj život Heleně, až v roce 1905 se vdala za Johna Alberta Macyho (literární kritik, historik a editor). I poté s nimi však Helena žila v jedné domácnosti.

Anne by měla být velkým vzorem pro speciální pedagogy.

1.1.3 Mabi Urbanová (28.7. 1914 - 22.1. 1988)

Vynikající osobnost mezi českými zdravotně postiženými.

Zřejmě byla zcela neslyšící již od narození. Její matka byla zpěvačkou a velice ráda

hrála na klavír a přitom si pokládala malou Mobi na ozvučnou desku klavíru a Mobi vnímala vibrace celým svým tělem. Mluvit se začala učit ve 3 letech a tančit začala ve 4 letech. Rodiče ji umožnili absolvovat rytmickou školu Máši Trnkové.

První záznam o jejím vystoupení je z roku 1925. Tančila na Procházkovu hudbu a za doprovodu velké vojenské kapely v rámci karnevalu v lázních Poděbrady. Stala se rázem slavnou.

Toto vystoupení jí umožnilo pokračovat u prof. Klomešové-Polákové a později u primabaleríny Národního divadla Heleny Štěpánkové.

Vystoupila 19.4. 1927 v Praze a na sjezdu neslyšících v Hamburku. Drážďanský kritik o ní napsal, že je jako zázrak, volně bez gestikulační nápovědy ze zákulisí, jež jiní hluchoněmí nevyhnutelně potřebují, se Mobi vznáší brzy baletním a brzy rytmickým pohybem. Hudbu, rytmus a styl vycítuje instinktivně a její nechybějící paměť jí umožňuje soulad s taktem klavírního doprovodu. Uchvácení a dojatí diváci ani netuší, že umělkyně postrádá sluch.

Mobi vystupuje po celém Československu, nevynechá jedinou významnější slavnost neslyšících a velice často vystupuje i pro „běžné“ publikum.

V roce 1928 vystupuje v Amsterodamu. Při vystoupení v Praze roku 1930 uklouzne na lístku růže a zlomí si levou nohu v kotníku. To jí zmařilo zájezd do severní Afriky a skoro rok znemožnilo veškerá vystoupení. V roce 1932 však již s úspěchem vystupuje v Praze.

Její vlastní úspěch jí nestačil, chtěla dokázat, že nadání pro tanec má více neslyšících. Začala zkušebně vyučovat chovanky Ústavu pro hluchoněmé na Smíchově. A založila Baletní školu pro neslyšící dívky Mobi Urbanové v roce 1942.

V roce 1949 odjíždí se svým souborem do Salcburku a kritika chválí i její pedagogické metody.

Osmdesát sluchově postižených z jejího souboru vystoupilo 3. prosince 1957 ve Smetanově divadle v Praze, kde předvedli pantomimickou taneční pohádku na motivy Boženy Němcové „O krajíčku chleba“.

Krutou ironií se jí stal její vlastní hlas. Mobi sice mluvila, ale intonace hlasu stejně jako u všech neslyšících byla úměrná její ztrátě sluchu. Její manžel pan Sever miloval psy a choval několik boxerů. Ti byli alergičtí na vysoce postavený a nepřírozený Mobiin hlas. Jeden ze psů se jednoho dne pomínul a Mobi potrhal.

Citace:

Čím tíživěji dolehl na nás osud, tím tvrdší musí býti náš boj proti němu. Nesmíme ustupovat do pozadí, nesmíme ustrnouti, nesmíme se trpně spokojovati s podřízeným údělem, k němuž nás v pořadí lidské společnosti náš sluchový nedostatek zdánlivě odsoudil. Naříká-li někdo z nás na svůj trpký úděl a skládá při tom nečinně ruce v klín, spokojuje se s úlohou mu přiřčenou, nechť naříká jen sám za sebe. Každý sám v sobě musí hledati své schopnosti a sám se musí svou pílí, vytrvalostí a houževnatostí dopracovati ke konečným cílům. Čím vyšší a zdánlivě nedosažitelnější cíle si vytknete, tím větší bude jeho zadostiučinění nad konečným výsledkem a tím dokonaleji splní svou povinnost vůči sobě i celému lidstvu.

1.2 Významní pedagogové v historii neslyšících

Velkým a dlouhodobým problémem v oblasti neslyšících je jejich označení za hluchoněmé, přesto že J. P. Bonet tento omyl vyvrátil již v 17. století. To je jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla o něm zmínit. Jako další stojí za zmínku Charles-Michel de l'Épée a Roch Ambrois Cucoron Sicard, kteří položili základy pro znakový jazyk.

Juan Pablo Bonet

Byl to španělský kněz žijící v 17. století. Jako první napsal knihu o vzdělávání neslyšících.

Příčinu toho, že neslyšící nemluví, neviděl v onemocnění mluvních orgánů, ale pouze v hluchotě. Mluvní orgány považoval za zdravé, a proto je zkoušel učit mluvit. Vzdělávání zakládal na zrakovém vjemu. Využíval metodu, při které se každá hláska ukazovala, pak napsala a nakonec se zkoušela vyslovit. Prvně vyučoval výslovnost hlásek, následovali slabiky a později slova. Řeč neslyšících budoval na pojmech, slovesa na činnostech, a citoslovce učil zpaměti. Nevyučoval gramatiku, protože ji pro neslyšící nepovažoval za důležitou, a využíval jen tři základní časy (budoucí,

přítomný a minulý). Věřil, že neslyšící je schopen naučit se mluvit, ovšem váhal, zda je to přirozené. Nejdůležitější pro něj bylo naučit neslyšící psaní a prstovou abecedu.

Pod vlivem nejen těchto poznatků lékaři na svém kongresu ve Vídni roku 1681 označili nedostatek sluchu za jedinou příčinu hluchoněmosti. Přesto se tento chybný termín „hluchoněmí“ používal ještě velmi dlouho.

Charles-Michel de l'Épée

Založil jako první ústav pro vzdělávání i chudých neslyšících dětí v roce 1770. Byl knězem, který vystudoval v Paříži. Vzdělávání neslyšících obětoval jak úsilí, tak většinu svých finančních prostředků.

Vytvořil novou vzdělávací metodu. Začal se zajímat o způsob komunikace neslyšících bez mluvení – tehdy posunková řeč. Znakování používal při veškerém vzdělávání neslyšících. Z počátku se ústním vyjadřováním vůbec nezdržoval.

Roch Ambrois Cucoron Sicard

Jedná se o vědec, který tento znakový jazyk velmi zdokonalil. Využíval i pohybů a mimiky. Až ke konci života začal považovat řeč za důležitou, jinak ji vůbec nevyužíval. Tomuto komunikačnímu systému se říká „francouzská metoda“. Jeho pokračovatelé často jeho složitý systém nepochopili a tvořili znaky podle slova a ne podle významu slov.

1.3 Stručná historie vzdělávání neslyšících

Základní informace o vývoji vzdělávání neslyšících od dob, kdy neslyšící nebyli bráni jako lidé. A to přes dobu vzniku orální i manuální metody, až po dobu, kdy neslyšící byli schopni sami vyučovat.

V době středověku, ze kterého máme jen velmi málo informací o neslyšících, je

patrné, že neslyšící byli z důvodu nepochopení zavržení a nebyli bráni jako plnohodnotní lidé.

„Všichni od narození hluší zůstávají také němí, i když někdy vydávají zvuky, řeč nemají....“ Tento názor zastával v 4. stol. p. n. l. Aristoteles. Plinius v 1. stol. souhlasil a navíc považoval všechny neslyšící za nevzdělatelné idioty. Považovali sluch za prostředek vzdělávání a neznali vztah mezi řečí a sluchem. Ve starověkém Římě byl hluchoněmý považován za blázna.

Lepší pozici měli neslyšící ve starověkém Egyptě a v Indii. V Egyptě je neizolovali a v Indii je některé sekty považovali za „vyvolené“.

Většina prvních pokusů o vzdělávání neslyšících vznikalo v kláštorech. V kláštorech se kněží věnovali vědám a také se zde pečovalo o ubožáky a nemocné. Proto i první poznatky o neslyšících pramení z klášterů.

Prvním, který prohlásil neslyšící za vzdělavatelné, byl Jerome Cardan v 16. století. Přišel na to, že rozum nesouvisí se smysly. Je proto možné vzdělávat i ty, kterým některý smysl chybí, protože rozum má zcela v pořádku.

Prvním, kdo vzdělával neslyšící a udělal o tom i zápisy, byl Pedro Ponce de Leon v 16. století, ovšem jeho záznamy se nedochovaly.

Melchor de Ybera roku 1593 publikuje jako první jednoruční abecedu. Jeho objevem patrně není, spíše pochází od španělských mnichů, kteří ji využívali k vzájemnému tajnému dorozumívání.

Další, kdo se zasloužil o pokračování vývoje vzdělávání neslyšících, byl Juan Pablo Bonet, kterého jsem zmínila již v předchozí kapitole jako významného pedagoga.

V Anglii se problematiky neslyšících věnoval lékař John Bulwer kolem roku 1654. Jednou z jeho zajímavých myšlenek je, že některé myšlenky není možno vyjádřit pouze slovy, ale jsou doplňovány znamením či gestem. Také upozornil na možnost odezírání a vědecky jej zdůvodnil. Základem pro tzv. německou metodu byly jeho dvě knihy. Úspěšně se věnoval vzdělávání neslyšících a upozornil na to, že při mluvení se chvějí určité mluvní orgány. Toto chvění lze vnímat hmatem. Zavedl zrcadlo jako důležitou pomůcku. Vyučoval zároveň čtení i řeč.

Záznamy, které se nám dochovaly, máme i od Švýcara Johanna Konrada Ammana (1669-1724). Vydal dvě knihy o neslyšících a řeči a svými názory je považován za zakladatele orální metody u vzdělávání neslyšících. Inspiroval i některé učitele ze 17. a 18. století.

V 18. století byly již rozeznány různé stupně hluchosti a pomocí sluchátek a systematickým cvičení se sluch oživoval a zesiloval.

Jacob Rodriguez Pereire měl ve vzdělávání neslyšících velmi dobré výsledky, ovšem nikdy své metody neuveřejnil.

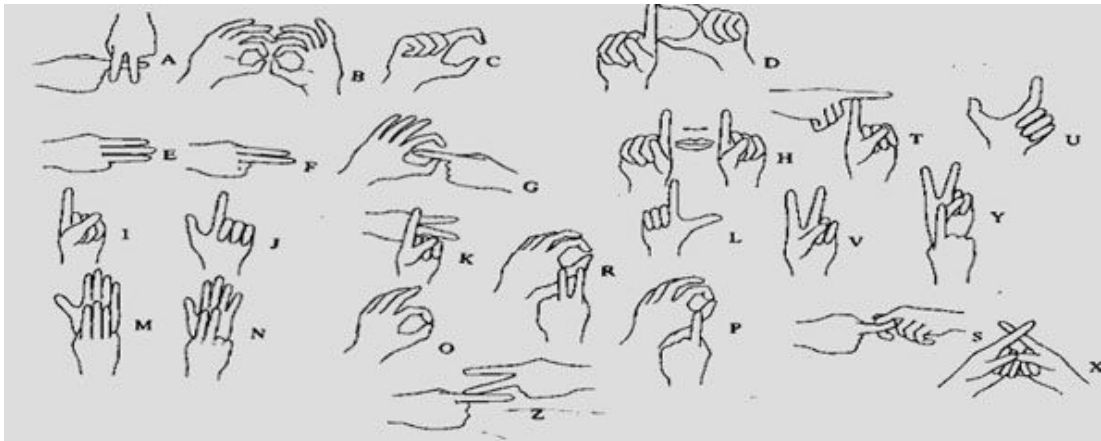
Podobně na tom byl i Thomas Braidwood, svoji metodu pokládal za svůj majetek. Vynikajících výsledků dosáhl v orální metodě. Z důvodu zatajování jeho metod ovšem na nějakou dobu ovládla vyučování škola francouzská – tj. o znakové řeči.

Ve Francii vytvořily metodu francouzskou dva muži a to Charles-Michel de l'Épée a Roch Ambrois Cucoron Sicard.

Orální metodu ve Francii prosazoval lékař a pedagog Jean Marc Itard. Upozorňoval na zbytky sluchu některých neslyšících, které je třeba vyučovat i orálně a tím sluch procvičovat.

V Německu byla upřednostňovaná metoda orální výuky. Za jeho zakladatele se považuje Samuel Heinicke. Jako základ využil Ammanovu metodu, kterou upravil a začal ji tajit stejně jako T. Braidwood a J. R. Pereire. Ovšem některé informace jsou známé z jeho dopisů.

Zastánce myšlenky, že v prvních třídách je zapotřebí znakování pro cvičení smyslu a rozumu a ve vyšších třídách je dobré přecházet od znakování k orální metodě, byl Carl Gottlob Reich. Působil v Heinickeho škole nejdříve jako pomocník, pak učitel a nakonec se stal ředitelem. Velmi významným byl také američan Thomas Hopkins Gallaudet. Společně s Laurentem Clercem roku 1817 otevřeli v USA školu pro neslyšící. Na to byly v Americe zřizovány i další ústavy pro neslyšící.

Obr. 1. Prstová abeceda

1.4 Dramatická výchova jako vzdělávací prostředek

Dramatická výchova je vhodná pro rozvíjení osobnosti, sociální dovednosti, pohybu a je vhodná pro učení dětí vhodnou formou která je pro ně více přijatelná než standardní výukové metody. Děti se velmi rozvíjejí ze situací a zkušeností které je v životě potkají při čemž dramatická výchova nabízí možnost tyto zkušenosti obohatit a koordinovat je a tím dává dětem správnou zkušenost a reakci na ni. Děti potom vědí jak se v dané situaci chovat správně a tím je pro ně v budoucnu snadnější se socializovat.

1.5 Dramatická výchova jako vzdělávací prostředek u neslyšících dětí

Slyšící děti se často učí bezděčně. Jestli že chceme toto učení předvést na příkladu dítě hrající si samo vnímá okolí více smysli než neslyšící dítě a z těchto vjemů se učí. Dítě hrající si samo vnímá třeba i rozhovor mezi matkou a otcem a z toho co slyší si rozvíjí svoji slovní zásobu i získává zkušenost. Neslyšící dítě při soustředění na

samostatnou hru vnímá sice vizuálně dění kolem sebe ovšem bez rozumného vysvětlení a proto jeho závěry z dané situace mohou být milné. Dramatická výchova nabízí rozvíjení a pochopení vzniklých situací.

Dobrym příkladem je třeba i situace na pískovišti. Dvě děti jedno slyšící a druhé neslyšící si hrají vedle sebe na pískovišti. Neslyšící dítě zbourá slyšícímu hrad z písku a slyšící dítě reaguje brekotem. Tuto situaci zpozoruje matka neslyšícího dítěte a dá neslyšícímu dítěti přes prsty v tuto chvíli neslyšící dítě získá zkušenost že rozbít hrad je špatné ovšem v případě že neslyšící dítě nemá ještě tak rozvinutou znakovou zásobu aby pochopil vysvětlení matky proč je to špatné či matka ještě není tak znakově schopná aby dítěti mohla podat správné vysvětlení dítě situaci nechápe úplně. Dítě se sice poučí že rozbít druhým hrad z písku je špatné ovšem nevnímá prožitek druhého dítěte. Tuto a další podobné situace by se daly později vyzkoušet v dramatické výchově. Například kdyby se situace zopakovala a neslyšící dítě by se ocitlo v situaci kdy jemu jeho výtvar zničí druhá osoba prožije si tuto situaci a pochopí citovou ujmu kterou dítě v takové situaci prožívá.

Dramatická výchova také může bourat bariéry které vznikají sluchovým postižením. Přehráním situací například v obchodě při nákupu se dítě poučí jak se i přes svou sluchovou vadu v takové situaci zachovat. Tím že dítě prožije tuto situaci a díky této hře zjistí že může například využít papíru a tužky aby nedošlo k omylu při výběru zboží se potom v reálné situaci nebude bát a bránit zvládnout takovouto situaci bez rodiče či tlumočnicka.

1.Rytmus

Rytmus je střídání nebo opakování zvuku nebo pohybu prostupující živý i neživý svět. Rytmus najdeme i v biorytmu celého vesmíru. V rytmu dýcháme, chodíme, v rytmu nám bije srdce, v rytmu roste i opadává listí na stromě, žijí i umírají lidé.

Slovo rytmus je odvozeno od řeckého „rheo“, což znamená plynout, běžet. Rytmus je doslova určitým způsobem plynutí.

Rytmus má své zákonitosti: tak jako nemůžeme libovolně seskupit slabiky slov nebo umístit noty do notové osnovy, tak existuje uspořádání časových délek, které vyvolá dojem rytmu, a jiné, třeba ještě frekventovanější pořadí časových jednotek, které vůbec dojem rytmu nevyvolá.

Řekne-li se rytmus, zahrnuje to i ticho a pauzy, které tvoří poodloží, na němž se rytmus rozvíjí. Rytmus nemůže vzniknout, jestliže chybí vědomí ticha a pauz: dva rytmy nejsou rozlišeny zvukem nebo hlukem, ale způsobem, jakým jsou uspořádány pauzy a ticha.

1.1.Rytmus

Rytmus je součástí života je využitelný v dramatické výchově i v taneční a hudební výchově. Je tedy velmi důležitý i jako součást činností o které by byl neslyšící jedinec ochuzen či by je nemohl rozvíjet do takové formy jako slyšící jedinci. Jedním z příkladů že je možnost rozvíjet se v činnostech do stejné míry jako slyšící jedinci je i již zmíněná tanečnice Mobi Urbanová která se přes svůj handicap vyrovnala světoznámým tanečnicím. Dalším příkladem je i Bedřich Smetana (1824-1884) který byl hluchý na jedno ucho a na druhé ucho ohluchl v roce 1874. Přesto byl dirigent, klavírní virtuos a hudební skladatel. Ovšem nepřehlížejme fakt že stupně hluchoty jsou rozdílné a neslučujeme všechny neslyšící do jedné skupiny tím se vyvarujeme srovnávání výkonu jedinců u kterých se jejich výsledky srovnávat nedají této chyby bychom se v roli pedagoga či vychovatele měli vyvarovat. Vráťím-li se ovšem k Mobi Urbanové která byla výbornou tanečnicí napadá mě jedno jméno slyšících tanečnic které tvořily svoje taneční vystoupení na velmi vizuální úrovni a považují je za velmi zajímavé tanečnici pro neslyšícího diváka. Já osobně jsem si jejich představení sama ráda spustila bez zvukového záznamu a užívala si právě jejich vizuální stránku představení. Jejich práce podle mého názoru je vhodnou ukázkou pro neslyšící a pro snadnější pochopení a představu o pohybu v rytmu. Jména tanečnic o který se chci zmínit jsou Isadora Duncan, Martha Graham a Pina Bausch.

Isadora Duncan byla průkopnicí v moderním tanci a i ona si byla vědoma důležitosti rytmu.

Soudí se, že tanec není hoden krásné hudby a je snaha oloupit jej o ni. Jediní géniové však až dosud chápali, co je to rytmus. Proto jsem tančila na rytmy Bachovy, Gluckovy, Beethovenovy, Schubertovy a Wagnerovy, poněvadž tito géniové jsou téměř jediní, kteří rozuměli rytmu lidského těla a řídili se jím.

Martha Graham využívala mnoho vizuálních prostředků a práci s materiálem dobrou ukázkou je například její využití kostýmu v představení Nářek/Lamentation z roku 1930.

Obr.2. Graham

Pina Bausch byla německá choreografka která se zaměřila na pohyb a tanec zase z nového pohledu a proto byla významnou tanečnicí 20.století. Její dílo také považují za vizuální zážitek pro propracovanou stránku pohybu který je esteticky nádherný.

V dramatické výchově, v tanci i v pohybu je rytmus důležitou součástí a tempová stránka pohybového projevu povyšuje tyto činnosti na vyšší úroveň. Proto je důležité v dětech rytmus a cítění tempa budovat. *Určitý rytmus (tj. poměr mezi časovými délkami za sebou plynoucích zvuků,jež mohou být vystřídány i negací zvuku, tichem) lze realizovat jenom v určité absolutní míře rychlosti, v určitém tempu. V určitém tempu lze pak realizovat jen zcela konkrétně rytmizovanou řadu zvuků. Rytmus sám o sobě je pouhá abstrakce, totéž platí o tempu.*

Obr.3. Pina Bausch

Tato citace upozorňuje i na problém který se vyskytuje při výuce rytmu u neslyšících. Neslyšící mají často problém s pochopením abstraktních nekonkrétních věcí a proto je potřeba jim rytmus přiblížit a zkonkretizovat nejlépe cestou vizuální.

2.2 Význam rytmu v životě člověka

S rytmem se v životě setkáváme velmi často. Slyšící si nejčastěji pod pojmem rytmus představují hudbu a pohyb do rytmu. Neslyšící mohou vnímat vibrace hudby, pohyb do hudby pro ně je běžný, ovšem aby byl pohyb rytmický, musí jej vnímat verbálně. Tím, že člověk neslyší, neznamená, že se s rytmem v životě neseťkává. Stejně jako slyšící se s ním setkává v srdečním tepu, toku času a ve všem, co dodržuje střídání klidu a aktivity jako například mrkání očí.

Pro vizuální představu střídání pravidelného rytmu často využívám příklady ze života jako například pravidelnost sloupků na plotě, pruhů na přechodu, ribstoly v tělocvičně či žebřík, okna na panelovém domě, linky v sešitě a další.

2.3 Užití rytmu v historii

Již v historii, kdy ještě rytmus nebyl pojmenován, k němu člověk tíhl a to proto, že se rytmicky projevoval a považoval rytmus i jako něco tak důležitého až božského. Člověk totiž využíval rytmus v rituálech, což nám dává důkaz o potřebě rytmu v životě člověka. Lidé totiž k němu prahli z přirozeného pudu.

2.4 Význam rytmu v životě neslyšícího člověka

Krom již zmíněného významu rytmu bych se zaměřila i na problém, který vzniká u neslyšících. Rytmičká cvičení tento problém mohou zmírnit. Je to často problém nepravidelného dýchání a nevhodná práce s dechem. Práce s dechem se objevuje již v logopedii, kterou neslyšící mají už v mateřských školkách. Lze cvičit pravidelné dýchání i básněmi ve znakované češtině (tato cvičení jsem zažila a vyzkoušela s dětmi při praxi v rámci svého oboru na JAMU), kde se trénovala rytmika znakování, takže i pohybu, a proto i rytmická cvičení bych zařadila jako vhodný pro toto procvičování.

Dále bych zmínila význam rytmu u neslyšících jako prvek další kompenzace sluchové vady. Měli bychom se těmito cvičeními zaměřit na to, co slyšící slyší v běžném životě, a neochudit o to neslyšící, ale podobný prožitek jim nahradit jiným způsobem.

Velmi často se rytmus a sjednocení rytmu ve skupině lidí využívá jako socializační a zklidňující prvek. Z tohoto důvodu se často využívá i u vojáků, kde upevňuje roli nadřízeného, který udává rytmus, a roli podřízeného, který příkaz (rytmus) poslouchá.

1.Rytmická cvičení

V této kapitole jsem se zaměřila na výběr cvičení, které jsou vhodná pro zažití a správné uchopení rytmu, metra a tempa. Jsou to cvičení, které jsou součástí taneční výchovy, aby dítě mělo celistvý projev, harmonizaci a koordinaci pohybů. Tento projev vzniká z vnitřního pocitu a radosti z pohybu. Technická a výrazová složka se u dítěte musí rovnoměrně rozvíjet. Při těchto cvičení dítě vychází ze svých znalostí o pohybu a své obrazové představitosti. Děti je třeba v této činnosti podporovat a využívat jejich fantazie k vlastní tvůrčí činnosti. Klademe důraz i na fyzický a psychický prožitek. Tato činnost vyžaduje soustředění, kterého můžeme docílit právě hrou. Na vyučujícím je, aby pěstoval v dítěti vnitřní rytmus (metrum) pohybu a udržení určeného tempa. Na začátku dítě poznává rytmus podle svého srdečního tepu, ovšem nemůžeme zapomínat na to, že dětský tep je rychlejší než dospělého.

Příklady cvičení jsem uvedla v nižších kapitolách.

1.1.Cvičení pro cítění metra

Tempo nejlépe navodíme chůzí, která nemusí být zpočátku technicky dokonalá, a tak se soustředíme na udržení tempa bez zpomalování a zrychlování.

1.2.Rytmická cvičení vybraná jako vhodná pro práci s neslyšícími

U neslyšících je vhodné pro práci s rytmem z počátku neopouštět stálé držení stejného neměnného metra a to stálým přešlapováním či stálou chůzí až po dobu, co neslyšící metrum pevně uchopí. Poté je možné zkoušet rytmus i bez stálého vyšlapávání. Pro správné uchopení a pochopení je vhodné využívat vizualizaci.

1.3.Pohybová cvičení vhodná pro vizualizaci daného rytmu

Pro vizualizaci jsem využila rytmické hry, kterými jsou medvěd a slon a stopky. Lze také využít hry, kdy se rozdělují papírové koláče na části představující určité doby. Tuto hru jsem popsala a uvedla níže.

2.Práce s rytmem a jeho tvorba

Při práci s rytmem a neslyšícími žáky se nikdy nesmí zapomínat, že rytmus znají ze svého života, a na tuto skutečnost je upozornit. Také je velmi potřeba jejich rytmus sjednotit a vytříbit. Nahradit fakt, že neslyšící neslyší rytmus a melodie, musíme pohybem. Základem pro úspěch je prvně naučit zvládnání stejného metra. Další úkoly, které jsem zvolila, už jsou na trénování rytmu v jednom metru.

2.1.Plán workshopu

Seznam úkolů pro workshop k bakalářské práci. Náplní workshopu je cítění metra, cítění rytmu a jeho jednotlivých délek a tvorba rytmu jako skupinová práce.

Seznam úkolů:

Chůze ve vlastním metru

Dirigent

Udržení společného metra s míčkem

Koláč z papíru

Základní notové délky

Stopky

Zvířecí závod

Vytleskávání jednotlivých délek

Skládání vlastních rytmů

Skládání vlastních rytmů za pomoci nástrojů.

2.1.1.Chůze ve vlastním metru

Děti si vyzkouší chůzi dle vlastního metra podle tepu svého srdce. Nahmatáním tepu si poslechnou vlastní metrum. Každý srdeční tep udělají jeden krok. V tomto tempu se procházejí po prostoru. Toto tempo se snaží udržet i bez kontroly tepu.

Stejně cvičení zkusí i ve dvojicích. Jeden, který vede, pochoduje podle metra tepu svého srdce, druhý jeho chůzi přesně napodobuje. Vedoucí ve dvojici se prostřídají.

2.1.2.Dirigent

Sjednotíme v kroužku tempo pochodování na místě a zkusíme udržet toto tempo i po zavření očí. Pro neslyšící, kteří nemají sluchovou kontrolu, to je náročný úkol, kterým se kontroluje, zda tempo udržíme. Po otevření očí můžeme zkontrolovat, zda všichni v kruhu pochodujeme na místě stále všichni stejně.

Se slyšící skupinou můžeme tempo chůze určit za pomoci bubnu. Po nějaké chvíli přestaneme bubnovat a tím přijdou slyšící jedinci o sluchovou kontrolu a budou se snažit tempo udržet. Po chvíli zase začneme bubnovat ve stejném tempu jako před přerušáním bubnování. Tím si slyšící jedinci zkontrolují, zda tempo udrželi i bez sluchové kontroly.

2.1.3.Udržení společného metra s míčkem

Skupina stojící v kroužku, kde každý dostane do ruky jeden míček. Předáváme míček do ruky osobě napravo od nás s podřepem. Ve stejnou dobu také přebíráme míček od osoby nalevo od nás. Pauzy mezi přebíráním tvoříme vyrovnáním podřepu. Pokud se nesejdou u jedné osoby dva míčky či jedna není v podřepu v jiném tempu než ostatní, cvik jsme zvládli.

2.1.4.Koláč z papíru

Vystříhneme z papíru čtyři stejná kolečka. Jedno kolečko přeložíme na dvě stejné poloviny, druhé kolečko přeložíme tak, abychom měli kolečko rozdělené na čtyři stejné čtvrtiny, třetí kolečko rozdělíme na osm stejných osmin a poslední kolečko necháme bez přeložení.

2.1.5.Základní notové délky

Za pomoci připravených papírových koláčů si ukážeme čtyři základní notové délky. Začneme v kruhu pochodovat na místě, střídáním nohou si určíme všichni stejné tempo. Ke každému z papírových koláčů přidělíme počet vytleskávání spojené se střídáním nohou.

Když již máme představu, kolik tlesknutí patří ke kterému papírovému koláči, který představuje notové délky, přidáme si namísto vytleskávání pohyb, který změním ve chvíli, kdy jednotlivá délka noty skončí.

Cvičení můžeme doplnit o prvek dramatické výchovy. Děti za určenou notovou délku změni místo v prostoru a musí skončit v nějaké poloze. Takto postupně pokračují i ostatní, ovšem nikdy ne dva v jeden okamžik. Tímto cvičením nám postupně vzniká větší a větší „sousoší“.

2.1.6. Stopky

Vytvoříme dvojice. Jeden z dvojice stojí na místě a druhý obíhá okolo. Ten obíhající okolo musí kruh oběhnout vyšlapáváním jednotlivých osmin $4/4$ taktu a vytváří tak nápodobu ciferníku na stopkách. Ten stojící na místě stojí ve středu kruhu, který obíhá ten druhý, a otáčí se na jednotlivé čtvrtiny taktu. Tímto vytváří střed. Když napne ruku, měl by se na místě, kde mají hodiny číslice tři, šest, devět, dvanáct vždy sejít s obíhající osobou.

2.1.7. Zvířecí závod

Vytvoříme dvojice, z nichž jeden bude představovat medvěda a druhý slona. Slon bude dělat kroky na čtvrtiny taktu a medvěd na poloviny taktu. Slon má těžké nohy a proto mu jeden krok bude trvat dvakrát tak dlouho jako medvědovi dva kroky. Pro lepší pochopení můžeme dětem připomenout souvislost a předešlé vysvětlení z vystřížených papírových koláčků.

2.1.8. Vytleskávání jednotlivých délek

Vytleskávání jednotlivých notových délek za pomoci vizualizace. Každou jednotlivou notovou délku si vyzkoušíme vytleskat za pomoci papírových koláčků. V kruhu si sjednotíme společné metrum za pomoci přešlapování a přidáváme postupně vytleskávání jednotlivých notových délek. Sjednotíme přešlapování s počtem tlesknutí za daný časový úsek.

2.1.9.Skládání vlastních rytmů

Rozdělíme děti na skupinky. V případě této malé skupinky byly děti rozděleny na čtyři skupinky po dvou. Každá skupinka si sestaví svoje papírové koláče (např.: když jsou ve skupince dva, mají dohromady osm koláčů, každý si vystříhal čtyři). Seskládají si těchto osm papírových koláčků a podle nich si dvojice vytleskají rytmus, který koláče znázorňují. Oba dva by měli vytleskávat rytmus ve stejném tempu. Pro pomoc a sjednocení doporučuji zapojit přešlapování z jedné nohy na druhou. Opět tedy udržování metrické stopy.

2.1.10.Skládání vlastních rytmů za pomoci nástrojů

Využijeme zadání z předešlého úkolu s tím rozdílem, že místo vytleskávání využijeme hudební nástroje, které zvládne i jedinec bez předchozí zkušenosti a se sluchovým postižením např.: bubínek, triangel, tyčinky,...

Závěr

Tento bakalářský projekt pro mě byl možností vyzkoušet si téma mé bakalářské práce v praxi ve větším rozsahu. Zaměřila jsem se na reakce dětí, které jsem považovala za kritiky i ukazatele případných chyb a nedostatků v mojí práci.

Je nutné si uvědomit, že práce s rytmem vyžaduje časté opakování a velké soustředění pro správné uchopení a zažití rytmu. Na dětech se potřeba opakovat tuto práci velmi projevovala a to tak, že v případech, kdy byly jednotlivé dílny od sebe více jak týden, tak se velmi rychle ztrácela schopnost udržet tempo. Tato opakování navíc děti brzo přestala zajímat a bylo nutné reagovat změnou činnosti či ozvláštňením daného úkolu ovšem se stejnou podstatou.

Velmi mě potěšila situace, kdy jedna dívka reagovala na procvičování základního tempa tak, že zvýšila razantnost kroku a přidala mu charakter. Tím prakticky nevědomky poukázala na důležitost a možnost využití rytmu a rytmických cvičení v dramatické výchově.

Co velmi zkomplikovalo moji práci, byla právě proměnlivost skupiny z důvodu potřeb školy, onemocnění dětí či školního výletu, který vytvořil velkou časovou prodlevu mezi dílnami. Bylo nutné reagovat na tyto obtíže změnami v programu a to často bez možnosti předem se na komplikaci připravit.

Na tato cvičení a tento druh práce děti reagovali ve většině případů pozitivně. Když se zaměřím pouze na skupinu, kterou jsem si zvolila jako cílovou, tak se projevila chuť zapojit se u všichni kromě jednoho jedince. Tento žák bohužel nereagoval na žádnou z mých snach ho více zapojit či motivovat a nereagoval ani na pobízení ostatních, které tato činnost zaujala natolik, že měli potřebu napomínat tohoto žáka, aby nevyrušoval, a upozornit ho na to, že jim hru kazí.

Z této práce jsem měla celkově velkou radost a to proto, že mě téma zajímalo a bavilo, což se jistě projevilo i na mém výkonu. Radost mi dělali i děti nejen proto, jak pracovali, ale i z důvodu toho, že mě osobně práce se staršími dětmi vyhovuje více než práce na prvním stupni. Nesmím zapomenout na zdařilý výsledek, kterým byl uspokojivý výkon žáků při cvičeních s nástroji. Výsledek mě velmi motivoval k pokračování v tomto typu činnosti a také pro mě byl důkazem o tom, že spojení

neslyšících s rytmem a hudbou není bezvýznamné, naopak velmi důležité, a doufám v možnost pokračování v tomto typu práce.

Použité informační zdroje

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 1. díl.* Jaroslav Hrubý. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. 395 s, il. ISBN 8072160966.

Divadelní antropologický slovník 2000, nakladatelství lidové noviny ISBN 80-7008-109-DU, ISBN 80-7106-369-X(NLN)

Jarmila Kroschlová Výrazový tanec, Orbis Praha 1964

Čítanka světové choreografie 20. století, Konzervatoř Duncan Centre 2005, ISBN 80-239-6412-7

Výrazový tanec, Jarmila Kröschlová, IPOS-ARTAMA 2002, ISBN 80-7068-106-3

Obr.1.Prstová abeceda,

http://www.gamepark.cz/znakova_rec_99942.htm

Obr.2. Graham

<http://theatre-dance.cahss.ualr.edu/waynesweb/Modance/Modance.htm>

Obr.3. Pina Bausch

<http://grupotrupicaociadeteatro.blogspot.cz/2009/09/pina-bausch-e-danca-teatro.html>

Seznam ilustrací

Obrázek č. 1: Prstová abeceda

Obrázek č. 2: Graham

Obrázek č.3: Pina Bausch